

KERÄILIJÄ – TIETOINEN HAVAINNOINTI KIRJOITTAMISESSA

Melissa Laakkonen
Kandidaatintutkielma
Kirjoittaminen
Jyväskylän Yliopisto
Kevätlukukausi 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Jyväskylän Yliopiston avoin yliopisto
Tekijä Melissa Laakkonen	
Työn nimi KERÄILIJÄ – TIETOINEN HAVAINNOINTI KIRJOITTAMISESSA	
Oppiaine Kirjoittaminen	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Toukokuu 2021	Sivumäärä 20 + lähdeluettelo
Tiivistelmä <p>Tarkastelen, millaista havainnointi on kirjoittamisen näkökulmasta ja miten sen tietoisien harjoittamisen kautta on mahdollista kerätä esimerkiksi aineistoa ja materiaalia, joiden pohjalta muodostaa erilaisia kuvauksia.</p> <p>Lähestyn aihetta autoetnografisen tutkimusmenetelmän kautta. Käyn läpi erilaisia havainnoinnin keinoja ja tapoja, kuten myös sivuan aiheen yhteyttä mielikuvitukseen. Ensisijaisena aineistona toimii pitämäni havainnointipäiväkirja, josta teen sisältöanalyysin esittelemällä suoria otteita päiväkirjasta.</p> <p>Lopulta voidaan tehdä johtopäätös siitä, että tietoisien havainnoinnin harjoittaminen on yksi toimiva keino kerätä aineistoa, inspiroitua ja kehittää kuvausten kirjoittamisen taitoa. Näin ikään havainnointi on kehitettävissä ja kaikkien kirjoittajien käytettävissä oleva työkalu, jota voi käyttää tietoisesti ja systemaattisesti osana kirjoitusprosessia ja ylipäätään rikastuttamaan omaa kirjoittamista.</p>	
Asiasanat – Havainnointi, luova kirjoittaminen, autoetnografia, aineisto, mielikuvitus, kuvaus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	.....
2 HAVAINNOINTI JA KIRJOITTAMINEN.....	2
3 KOKEMUSTA TUTKIMASSA.....	4
4 HAVAINNOINTI PÄHKINÄNKUORESSA	
4.1 Kokonaisvaltaisesti koettu - keinoja ja tapoja aineiston keräämiseen.....	6
4.2 Jotain kerättyä, jotain keksittyä - yhteys mielikuvitukseen.....	8
4.3 Työpäiväkirja aineistona.....	9
4.4 Päiväkirjani sivuilta - analyysiä ja pohdintaa.....	10
5 KERÄILIJÄ - LOPPUPOHDINTA.....	15
LÄHTEET	21

1 JOHDANTO

Develop an interest in life as you see it; the people, things, literature, music - the world is so rich, simply throbbing with rich treasures, beautiful souls and interesting people. Forget yourself.

– Henry Miller

Ympäriämme tapahtuu jatkuvasti: tarinoita kerrotaan joka hetki, mutta saatamme nähdä ja kuulla niistä vain palasia, välähdyksiä, maailman jatkuvasti liikkuvassa sykkeessä. Havainnoijana valtavirrassa kuljetaan hereillä, valmiina vastaanottamaan näitä välähdyksiä ja kehittämään sekä muokkaamaan niistä prosessin kautta jotakin uutta, ja kuka tietää, kertomaan niiden avulla aivan uudenlaisia tarinoita.

Kandidaatintutkielmani käsittelee havainnoinnin yhteyttä kirjoittamiseen. Lähestyn havainnointia sellaisen kirjoittajan näkökulmasta, jolle tutuimpina tekstilajeina toimivat kaunokirjallinen proosa romaanikäsikirjoituksineen ja novelleineen. Vaikka lähestyn asiaa ensisijaisesti tällaisen kirjoittajan kokemuksen pohjalta, on kuitenkin huomautettava, etteivätkö havainnoinnin hyödyt ylittäisi kaikenlaisiin kirjoittajiin.

Kirjoittaminen nähdään luovana prosessina (Svinhufvud 2016, 54). Näen havainnoinnin yhtenä keinona kerätä aineistoa sekä harjaantua kirjoittamaan aistirikkaampia kuvauksia. Omien kokemusten ja elämän käyttäminen fiktion lähteenä onkin yksi luovan kirjoittamisen oleellisista kysymyksistä (Karjula 2014, 12). Valitsin havainnoinnin aiheekseni, koska vaikka olen kokenut siitä olleen hyötyä itselläni myös aikaisemmin kirjoittamisessani, huomasin loppujen lopuksi tuntevani menetelmää vähän ja käyttäväni sitä edelleen harvoin tai ainakaan kovin systemaattisesti.

Koska havainnointi on suorassa yhteydessä kokemukseen ja kokijaan, osuvin tutkimusmetodi löytyi *autoetnografisen tutkimusmenetelmän* kautta. Ensisijaisena aineistonani toimii tarkastelujaksolla pitämäni tutkimuspäiväkirja, jonka sisältöä tulkitsen ja analysoin.

Tutkimuskysymyksinäni pohdin muun muassa sitä, minkälainen aineiston keräämisen tapa ja luovan kirjoittamisen työkalu tietoinen havainnointi käytännössä on? Sopiiko havainnointi osaksi kirjoittamisen luovaa prosessia, antaako se inspiraatiota ja parantaako havainnoinnin harjoittelu kuvausten kirjoittamisessa moniaistillisuutta?

Analysoin ja pohdin millä tavoin havainnointi vaikuttaa kirjoittamiseeni: herättelikö se aisteja ja onnistuinko keräämään käyttökelpoista aineistoa? Miten ja millaisen vastauksen saan tutkimuskysymyksiini? Tarkoitukseni on valottaa tutkielmassani yleisesti sitä, millainen kirjoittamisen työkalu havainnointi on, miten sitä voi harjoittaa ja kannattaako sitä alkaa tietoisesti käyttämään. Lopuksi teen mahdolliset johtopäätökset ja arvioin tutkimusmenetelmäni soveltuvuutta tähän kyseiseen tutkimukseen.

Leena Valkeapään väitöskirja *Luonnossa, vuoropuhelua Nils-Aslak Valkeapään tuotannon kanssa* (2011) sekä erityisesti väitöskirjan autoetnografisuutta sekä havainnointia valottava artikkeli *Taiteellisen ajattelemisen autoetnografisuus* (2012), toimivat avainasemassa ja avasivat itselleni tutkimusaiheeni, laajensivat ajattelua ja toimivat eräänlaisena johdatuksena aiheeseen. Ehkäpä tämä tutkielma toimii osaltaan eräänlaisena sukelluksena, kuin kastautumisena aiheeseen. Altistaessani itseni tietoisesti ja herättelemällä aistini, avarranko mahdollisuuksia saada kirjoittamiseeni ideoita, huomioita ja elämyksiä, joita en aiemmin osannut nähdä tai edes etsiä? Millaisia palasia, välähdyksiä, onnistun kastautumisella kokemaan ja keräilemään elämän pysähtymättömästä tarinoiden virrasta?

2 HAVAINNOINTI JA KIRJOITTAMINEN

Käytin johdanto-osiossa toistuvasti sanaa *havainnointi*, mutta mitä sillä kirjoittamisen yhteydessä tarkoitan? Valitsin sanan, sillä tarkkailu ja huomiointi, vaikka synonyymejä ovatkin, omaavat ehkä hieman harhaanjohtavan sävyn. Valkeapää (2012, 71) käyttää havainnoinnin yhteydessä sanaa *dokumentointi*, josta myös pidin, koska se kuvastaa sekä havainnointia että kirjaamista samassa sanassa. Pitäydyn kuitenkin havainnointi-sanassa sen selkeyden vuoksi.

Millä tavalla tämä tietoinen havainnointi käytännössä toimii? Yksinkertaisimmillaan havainnoinnilla toimintana tarkoitan sitä, että kiinnitämme huomiota kaikkeen ympärillämme, mieluiten kaikkine aisteinemme ja kirjoitamme sitten havaintomme ylös. Sitä autenttisempaan ylös kirjattua aineistoa voidaan pitää mitä tarkemmin sen onnistuu kirjoittamaan yleensä samassa hetkessä ja takertumatta oikeinkirjoitusvirheisiin tai oikeakielisyyteen.

Puhun *tietoisesta* havainnoimisesta, koska esimerkiksi aineistohakua tehdään tarkoituksenmukaisesti ja systemaattisesti. Tiedostamatta havainnointi voi joskus ilmetä esimerkiksi satunnaisten yksityiskohtien ylös kirjaamisena. Havainnoinnin voi fokusoida tiettyyn aiheeseen tai aihepiiriin, kuten esimerkiksi tiettyyn ihmisryhmään tai vaikkapa paikkaan kuten metsä. Liian tarkka fokusointi toisaalta saattaa rajoittaa. Havainnointiprosessi voikin olla tietoisesti fokuoimatonta, jolloin tarkoituksena on keskittyä tarkkailemaan maailmaa ja kirjaamaan ylös kaikkea siellä nähtyä ja koettua, jolloin fokuoimaton havainnoiva kirjoittamistyyli luo perustavanlaatuista tietoa kaunokirjallisesta maailmasta yksityiskohtineen (Karjula 2014, 167).

Uskon, että havainnointia voi harjoittaa ja oppia hyödyntämään aivan kuten mitä tahansa muutakin kirjoittamisessa apuna käytettävää työkalua tai harjoitetta. Tutkimukseni taustalla toimiikin ajatus siitä, että kirjoittaminen nähdään taitona, jota on mahdollista harjoitella ja opetella, ja johon on siis mahdollista harjaantua (Karjula 2014, 10). Havainnoinnin voi sijoittaa osaksi kirjoittamisen opettelemisprosessia, sillä sen harjoittaminen muistuttaa läheisesti kirjoitusharjoitteita, joissa keskitytään kirjoittamaan omista kokemuksista ja tarkoituksena perehtyä asioihin, joiden kautta kirjoittaja löytää omaa ääntään ja oman tapansa kertoa hänelle tärkeistä asioista. Tällöin korostuu kirjoittajan henkilökohtainen kokemus, joka auttaa kyseenalaistamaan vakiintuneita konventioita. Parhaimmillaan juuri tämänkaltaiset harjoitukset laajentavat kirjoittajien käsitystä kirjoittamisesta ja erkaannuttavat haitallisista piirteistä, jotka estävät kirjoittamista. (Svinhufvud 2016, 34–35.)

Kirjoittaminen pitää sisällään lukuisia toisistaan poikkeavia vaiheita, joiden sisälle mahtuu monia erilaisia työskentelytapoja. Kirjoittaminen nähdäänkin prosessina, jonka kautta teksti valmistuu, eikä tämä prosessi ole lainkaan samanlainen kaikilla kirjoittajilla, vaan sisältää

vaihtelevasti alun ideointia, tekstin kirjoittamista ja sen muokkausta, oikolukua ja paljon muuta. (Svinhufvud 2016, 22, 37–39.) Esimerkiksi romaania kirjoitettaessa prosessin ensimmäisessä vaiheessa tiedon kerääminen on laaja-alaista ja mielivaltaista, kun taas toisessa vaiheessa kerätty rajataan ja kolmannessa vaiheessa kerättyä tietoa lähdetään syventämään (Linturi 2014, 31–32). Havainnointi on siis mahdollista sovittaa osaksi kirjoitusprosessin alkuvaiheen aineiston ja ideoiden keräämistä. Kerätty aineisto soveltuu myös tekstien editointivaiheeseen prosessin loppuvaiheeseen, jossa se auttaa elävöittämään ja yksityiskohtaistamaan kuvauksia, löytämään vertauksia ja eläväisempiä verbejä käytettäväksi (Deutsch 2014, 2).

Havainnoinnin taustalla pidän mielessäni ajatusta ja kysyn: ”miten voin hyödyntää tätä omassa kirjoittamisessani?” (Karjula 2014, 10–11). Eli miten havainnointi ja sen kautta kerätty aineisto näkyy kokemukseni perusteella kirjoittamisessani?

3 KOKEMUSTA TUTKIMASSA

Lähestyn aihetta *autoetnografisen tutkimusmenetelmän* kautta, mikä on hyvin omakohtainen menetelmä ja sopivin tutkimukseni luonteen huomioiden. Autoetnografinen tutkimus on *laadullista tutkimusta*, joka käsittelee jotakin kautta ja jollakin tavalla ihmistä, ihmiselämää ja ihmisenä olemista (Juuti & Puusa 2020, esipuhe). Aiheeni liittyykin omiin kokemuksiini ja havaintoihini. Jokaisen kokemuksen ollessa yksittäinen tapaus, johtaa kokemuksen varaan tukeutuminen siihen, että tutkija tunnustaa näiden kokemusten ainutlaatuisuuden merkityksen (Valkeapää 2012, 73).

Autoetnografiaa on jaoteltu kahteen suuntaan; *evokatiiviseen* eli tieteen ja taiteen raja-aitoja hämärtävään ja kyseenalaistavaan, ja *analyttiseen* eli kokemusten teorisointiin perustuviin ajatuksiin (Tienari & Kiriakos 2020, 284–285). Tutkimukseni, kuten mitä ilmeisemmin moni muukaan autoetnografinen tutkimus, ei rajaudu selvästi enemmän vain toiseen vaan pitää sisällään piirteitä sekä tutkimusotteen evokatiivisista että analyttisistä puolista. Muun muassa tutkijat Mark Learmonth ja Michael Humphreys ovat pohtineet kolmatta autoetnografisen tutkimuksen tietä, joka yhdistäisi evokatiivisen puolen tarinankerronnan sekä analyttisen

teorioinnin puolen ja muodostaisi niin sanotun kaksoisautoetnografian (Tienari & Kiriakos 2020, 285).

En ole ajatellut itseäni kovinkaan tieteellisenä kirjoittajana, enkä joskus aikaisemmin voinut juurikaan kuvitella tekeväni joskus tutkimusta. Tieteellisyyden ja taiteellisuuden raja-aitaa mielessäni on kuitenkin madaltanut huomio siitä, että tieteellinenkin teksti voi ja saa olla kirjoitettu omalla äänellä ja tyylillä. Autoetnografisen tutkimusmenetelmän kautta on lisäksi mahdollista häivyttää tutkimuskohteen ja tutkijan väliaitaa, jolloin luodaan tapa kertoa, jossa toisen ja minän ero sekä kokemuksiin kuvattu maailma saadaan muodostettua yhteiseksi tilaksi, jossa voidaan käydä vuoropuhelua merkityksestä (Valkeapää 2012, 73).

Tutkija tarkastelee autoetnografisessa tutkimuksessa omaa itseään ja kokemaansa, unohtamatta kuitenkaan niiden olevan osana joitakin kulttuurillisia, sosiaalisia ja organisatorisia yhteisöjä (Tienari & Kiriakos 2020, 282–283). Kirjoitusprosessikaan ei ole kokonaan henkilökohtainen prosessi, vaan kirjoittajaan vaikuttavat yhteisön työskentelytavat ja hänellä on oltava sosiaalisten taitojen lisäksi myös ymmärrystä kirjoituskulttuurista kokonaisuudessaan (Svinhufvud 2016, 26–27). Autoetnografiassa itseäni kiehtookin suuresti nimenomaan ajatus siitä, miten omat kokemukseni kietoutuvat osaksi suurempaa kokonaisuutta. Mitä juuri omat kokemukseni voivat antaa muille kirjoittajille?

Puhuttaessa autoetnografiasta, kyseessä on kuitenkin samaan aikaan tutkimuksen tekoprosessi ja sen lopputulos, eli kirjoittaja itse on niin tutkija kuin tutkimuksen kohdekin.

Autoetnografilta vaaditaan refleksiivisyyttä, taitoa tutkailla kokemuksiaan, valintojaan ja oletuksiaan tiedon tuottamisen osana. (Tienari & Kiriakos 2020, 282–284.)

Autoetnografiaa pidetään myös rohkeutta vaativana tutkimusmenetelmänä, varsinkin kun sillä on ollut tapana näyttäytyä joidenkin tutkijoiden silmissä menetelmänä jokseenkin epäilyttävältä tai vaikeaselkoiselta (Tienari & Kiriakos 2020, 282, 284). Henkilökohtaisuuteen ja omakohtaisuuteen liittykin vaatimus siitä, että tutkija uskaltaa laittaa itsensä likoon, vähän samalla tavalla kuin havainnoija asettuu tietoisesti alttiiksi kaikelle häntä ympäröivälle.

4 HAVAINNOINTI PÄHKINÄNKUORESSA

4.1 Kokonaisvaltaisesti koettu – keinoja ja tapoja aineiston keräämiseen

Havainnoinnin kautta kerätään muun muassa *aineistoa* kirjoittamiseen. Aineistoksi voidaan kutsua murto-osaa siitä kaikesta kirjoittajan tiedosta, joka on kirjoittamisprosessin aikana jalostunut. Aineistona kirjoittamisessa saattavat esimerkiksi toimia niin historialliset tapahtumat, henkilöt, oma elämä kuin tulevaisuudenkuvatkin. (Linturi 2014, 31.) Karjulalla (2014, 167) on esittää jokseenkin Linturia laajempi käsitys aineistosta, joka kattaa todennettavissa olevien lähteiden lisäksi mielikuvituksen ja sen tuotteet. Tähän Karjulan ajatuksen puoleen kallistun enemmän myös itse, sillä mielikuvituksella ja havainnoinnilla on yhteys, johon palaan tarkemmin hieman myöhemmin.

Olen aika ajoin törmännyt jos jonkinlaisiin mielikuviin havainnoinnista ja havaintoja keräävistä kirjoittajista. Monesti kirjoissa, elokuvissa ja televisiossa nämä kirjoittajat kuvaillaan elävän jatkuvasti ideoita nuuhkien, keskusteluja kuunnellen ja ihmisiä seuraten. He hakevat inspiraatiota ja rustaavat ideoita pieniin muistikirjasiinsa tai äänittävät nauhureihinsa kaiken, mikä saattaa olla potentiaalista materiaalia tuleviin kirjoitusprojekteihin. Vaikka mielikuva on hieman romantisoitu ja ehkä liioiteltukin, pitää se silti pitkälti paikkansa. Kirjoittajasta itsestään riippuu se, minne ja miten havaintonsa taltioi. Itse koin ajatuksen nauhurista tai pienestä muistivihkosta hankalaksi – ajatuksessa maistui jokin teennäinen, ehkä juuri edellä mainitsemani romantisoinnin vuoksi. Tärkein huomioni asiaa koskien oli se, etteivät vihko ja nauhuri ehkä kulkisi aina mukana niitä tarvittaessa. Niinpä päädyin kapistukseen, jota hyvin monet meistä kantavat mukanaan aivan kaikkialle: puhelimeen. Kirjoitin lähes poikkeuksetta havaintoni aina paikan päällä älypuhelimeni muistioon, josta myöhemmin kirjoitin ne ylös tietokoneelle.

Aineiston kerääminen on mahdollista miljööstä tai tietyn tematiikan tai aiheiden ympäriltä. Miljööstä puhuttaessa tarkoitetaan esimerkiksi sitä ympäristöä, jossa mm. romaanin henkilöhahmot elävät ja toimivat, ja sitä millä tavoin ympäristö kuvataan aistihavaintojen kuten näön, tunnon, hajun ja maun perusteella. (Linturi 2014, 33–34.) Omassa tapauksessani

en havainnoinut tietty aihe tai teema mielessäni. Hakeuduinkin kuitenkin huomattavan usein tiettyihin paikkoihin havainnoidakseni kuten esimerkiksi luontoon metsän keskelle, mutta toisaalta saatoinkin pysähtyä havainnoimaan esimerkiksi kaupungin keskellä odottaessani ystävääni tai keskittyä joihinkin yksityiskohtiin ruokakaupassa asioidessani. Havainnoinnissa kutsuvaa on myös se, ettei sen tekemiseksi tarvinnut varata erityisesti aikaa tai tehdä valmisteluja: yleensä riitti vain pienen hetken pysähtyminen, jonka aikana tietoisesti keskityin ympäristööni, aistien käyttämiseen ja kuuntelemaan kehoani.

Aistien hyödyntämisen tärkeys nousee pinnalle havainnoinnista ja aineistosta puhuttaessa. Jotta yksityisestä saataisiin muokattua yleistä, kuvioihin astuvat tärkeimpinä aistihavainnot ja niiden käyttö. Linturikin (2014, 34–36) painottaa sitä, mitä voidaan pitää selvänä eli pelkästään näköhavainnot eivät riitä, vaan sekä haju, tunto, maku ja kuulo ovat yhtä lailla oleellisia. Ihminen on moniaistinen olento ja moniaistisuus ja monipuolisuus auttavat lukijaa syventymään tekstiin. Aistien ja niiden täsmentämisen kautta erityisyys korostuu ja huomio keskitetään yksityiskohtiin, joiden kautta kirjoittaja välittää haluamansa tiedon ja lukija puolestaan luottaa lukemaansa, koska hänelle tarjotaan tarpeeksi yksityiskohtia, jotka nähdä kirjoittajan silmien kautta (Cameron 2004, 77). En vielä havainnoinnin alkuvaiheessa aavistanut, kuinka keskeisessä roolissa moniaistillisuus ja yksityiskohdat havaintojen keräämisessä ovat.

Muun muassa miljöön kuvaamiseen on mahdollista tuoda lisää rytmillisyyttä ja ryhtiä moniaistillisuuden lisäksi niin kutsutun *tarkastelupisteen* muutoksilla. Tällä viitataan siihen, miten havainnoitavaa kohdetta tarkastellaan eli onko havainnoinnin fokus esimerkiksi kaukana, lähellä, ylhäällä, osittain jonkin takana vai kuvataanko hieman elokuvamaisella tavalla erikoislähikuvaa tai kokonaiskuvaa. (Linturi 2014, 36.) Edellä mainittujen hyötyjen lisäksi tällaiset lisäykset ja vaihdokset saattaisivat hyvinkin auttaa kirjoittajaa itseäänkin tutkailemaan tekstejään tai havainnointihetkellä ympäristöään hieman erilaisista näkökulmista ja tuoda kiinnostavuutta niin havainnointiprosessiin kuin kirjoittamaansa tekstiinkin.

4.2 Jotain kerättyä, jotain kuviteltua – yhteys mielikuvitukseen

Otsikko sen jo kertoo, mielikuvituksella on yhteytensä asiaan. Alkoi kirjoitustöiden ideointi sitten jonkin kokemuksen tai näkemän pohjalta tai puhtaasti mielikuvituksessamme, on mielikuvituksella kiistatta oleellinen osansa kirjoittamistyöskentelyssä. Havainnoiden kerättyä materiaalia tai aineistoa voidaan käyttää erilaisten kuvausten rakentamiseen. Muun muassa kirjailija Stephen King (2000, 151–152, 162) jakaa novellit ja romaanit kolmeen pääelementtiin: kerrontaan, dialogiin ja kuvaukseen, joista jälkimmäisen tarkoituksena on luoda todellisuus, joka on lukijalle tavallaan aistein ”havaittavissa”. Kuvauksen voima siis piilee siinä, että kirjoittaja kuvittelee aluksi itse, mitä haluaa lukijan kuvauksen pohjalta kokevan ja tuntevan – tavallaan siis kuvauksella lukija houkutellaan ottamaan osaa kertomukseen käyttämällä aistejaan.

Kirjoittaja Julia Cameron (2004, 49) pohtii, että kirjoittaminen on tavallaan yhtä paljon sekä tarkkailua että sepittämistä. Kuvausten rakentamisessa Kingin esimerkkinä toimii muistelu kerrasta, jolloin hän yhdisti muistikuvaansa ja kokemustaan eräässä Palm Too - ravintolassa ja liitti sen sitten fiktion ja mielikuvitukseensa luodakseen mahdollisimman uskottavan ja mielikuvitusta herättävän kuvauksen kirjaansa (King 2000, 165–167). Tämä on vain yksi esimerkki siitä, ettei kaikkia kerättyjä havaintoja tarvitse eikä välttämättä kannatakaan jättää alkuperäisiksi, kun ajatellaan niiden myöhempää jalostamisesta käyttöä varten.

Kuvauksen alku syntyy usein kirjoittajan itsensä mielikuvituksessa, mutta sen on yllettävä sieltä lukijankin mielikuvitukseen (King 2000, 163). Tässäkin kohdassa kierrämme eräänlaisen ympyrän ja palaamme moniaistillisuuden ja yksityiskohtien tärkeyteen, joilla yksityisestä on mahdollista tehdä yleistä (ks. Linturi 2014, 34). Vaikka painotan ja tulen painottamaan omaa kokemusta moneen otteeseen, ei kirjoittajan tietenkään pidä (tai mahtaisiko se mitenkään mahdollista ollakaan) kokea itse kaikkea sitä, mistä aikoo tai tahtoo kirjoittaa. Ajattelenkin niin, että siinä kohtaa missä rajoitumme kokemuksiimme ja tietoinemme, on mielikuvituksellamme potentiaalia lähes loputtomiin mahdollisuuksiin niiden laajentamiseksi.

Pienenä ja yksinkertaisenakin näyttäytyvä ärsyke tai kehote ympäristössämme voi avata oven muistoihin, tunteisiin ja mielikuvitukseen (Deutsch 2014, 3). Mielikuvituksen avulla voidaan työstää, värittää ja jalostaa havaintoja ja kokemuksia, jolloin kerätty aineisto toimii ensisijaisesti raakamateriaalina. Tämä raakamateriaali useimmissa tapauksissa vaatii muokkaamista kirjoitusprosessin kautta, ennen kuin se on valmista käytettäväksi. Toisaalta haluan ajatella, että kerätyn materiaalin keskeneräisyydessä piilevät myös sen vahvuudet. Havainnoitavaa miljöötä ei kannatakaan ajatella eräänlaisena valokuvana, sillä se ei kuvaa vaan ennemminkin edustaa jotakin (Linturi 2014, 34). Yhdistelemällä havaintoja mielikuvitukseen, on niitä mahdollista jalostaa täysin uudenlaisiin yhteyksiin: hetkessä tutun kotikaupungin katujen maisemat muuttuvat mielikuvituksessa futuristisen dystopian katukuvaksi ja heräävät henkiin täysin uudella tavalla.

4.3 Työpäiväkirja aineistona

Autoetnografisessa tutkimuksessa monenlainen kirjoittaminen nähdään hyödyllisenä. Näitä tekstilajeja voivat olla juuri muistiinpanojen lisäksi päiväkirjatyypinen kirjoittaminen ja analyttinen kirjoittaminen, jossa omat kokemukset, havainnot ja tunteet ovat reflektoitavana jossakin tiettyssä viitekehyksessä tai kontekstissa. (Tienari & Kiriakos 2020, 293.) Tutkimukseni aineistona toimiikin päiväkirjatyypinen kirjoittaminen, jossa kontekstina on tutkailla havainnoinnin yhteyttä kirjoittamiseen.

Autoetnografista tutkimusta tehtäessä on järkevää käyttää tapaa, jossa kirjoittaessa ei takerruta oikeinkirjotuksen, ymmärrettävyyden ja laadun kysymyksiin vaan teksti saa virrata ja kirjoittaja tietoisesti tuottaa (raaka)materiaalia (Tienari & Kiriakos 2020, 293–294). Tätä ajatusta seurasin myös itse. Pyrin päiväkirjassa mahdollisimman ajatuksenvirtamiseen kirjoittamiseen, enkä lähtenyt muokkaamaan ja editoimaan tekstiä kirjaamishetkellä enempää kuin oli yleisen luettavuuden kannalta ehdotonta. Tämä on verrattavissa ns. automaattikirjoittamiseen, jossa keskeistä on tietynlainen nopeus ja kirjoittajan kyky olla välittämättä omasta kriitikon äänestään sekä valmiiksi mieleen iskostetuista kaunokirjallisista kriteereistä, vaan antaa tilaa vapaalle assosioinnille (Karjula 2014, 162).

Keräsin havainnointityöpäiväkirjaan kahdenlaisia toisistaan poikkeavia merkintöjä. Kirjasin ylös keräämäni havainnot eli esimerkiksi näkemiäni, tuntemiani ja kuulemiani asioita. Suorien havaintojen lisäksi kirjasin niistä herääviä ajatuksia eli analysoin asiaa jo tapahtumahetkellä aina silloin kun siitä nousi ajatuksia. Näin varmistin, että sain kirjattua havaintojen lisäksi konkreettisia ajatuksia ja huomioita, jolloin myös kehityksen etenemistä oli mielekkäämpää seurata. Jaoin itselleni päiväkirjamerkinnät *havainnointimerkintöihin* ja *pohdintamerkintöihin*. Keräsin noin neljän kuukauden havainnointiajanjaksolla (26.09.2020-01.02.2021) tutkimuspäiväkirjaan yhteensä 22 merkintää. Merkinnöistä 17 oli havainnointimerkintöjä ja 5 havainnointia pohdiskelevia. Yhteensä havainnointimateriaalia tutkimuspäiväkirjaan kertyi koneella kirjoitettuna reilut kahdeksan liuskaa.

Tavoitteenani oli kerätä 5 merkintää kuukaudessa, mutta kuten olin aluksi aavistellutkin, merkintöjen jakautuminen päiväkirjan kuukausille vaihteli huomattavasti, ja teki tammikuusta onnistuneimman kuukauden, jolloin keräsin eniten laadukkaimpia havaintoja. Onnistuin myös pääsemään tavoitteeseeni kahdestakymmenestä merkinnästä, minkä olin itselleni aluksi asettanut.

4.4 Päiväkirjani sivuilta – analyysia ja pohdintaa

Havainnoija on alasti, esillä, silti samaan aikaan näkymätön.

(Hp 16.11.2020.)

Seuraavaksi reflektoin ja analysoin löydöksiäni esimerkkioittein havainnointipäiväkirjastani (lyhenteellä hp). Esittelemäni otteet ovat päiväkirjastani sellaisenaan. Korjasin ainoastaan muutaman kirjoitusvirheen, mutta muuten teksti on sellaista, kun sen havainnoidessani kirjasin.

Pelkkä miljöön näkeminen ei yksistään riitä, vaan paino lepääkin sen aistimisessa, sillä liian usein kuvailujen pääpaino lasketaan yhden aistin varaan, näön (Linturi 2014, 34). Päiväkirjan havainnointimerkintöjä tarkastellessani huomasin ensimmäisenä, että keräsin eniten silmin havaittavaa aineistoa, ihminen kun luottaa niin vahvasti juuri näköhavaintoihinsa. Tähän on

kuitenkin syynsä jo tavassa, jolla meidät on rakennettu. Näkö ei ole vain tärkein aistimme, vaan myös aivokuoressamme on omistettu enemmän tilaa näölle kuin millekään muulle aistimuodolle. Tämän lisäksi visuaalisten ärsykkeiden tarkasteluaikaa on mahdollista hallita paremmin kuin esimerkiksi kuuloärsykeitä, minkä vuoksi kykenemme tutkimaan laajemmin visuaalista kuin kuulollista aistikanavaa. (Eysenck & Keane 2010, 158.) Ei siis tullut suurenakaan yllätyksenä, että näkö – ja tuntoaistihavainnot olivat itselläni kaikista yleisimpiä. Näiden jälkeen tulivat kuulo vähintään 6 maininnalla, haju 2 maininnalla ja heikoimpana makuaisti vain yhdellä maininnalla.

Mitä pidemmälle päiväkirjan merkinnöissä edetään kohti viimeisiä merkintöjä, sitä ”valmiimmiksi” tekstiasu ja havainnot kokonaisuudessaan muotoutuivat. Aluksi tekstit olivat huomattavasti hiomattomampia, mutta jollain tavalla runomaisia:

Kävelysauvojen helinämäinen kilinä vasten soraa, pitkäjalkaisen rapumaisen olennon askellus. Maassa lepäävän tupakantumpin päähän tarttunut kirsikanpunainen huulipuna. Kirkkaanpunaiset pihlajanmarjat puussa, jonka lehdet olivat värjäytyneet violetin ja lilan sävyihin. Kuivuneet ja rikkoutuneet tammenterhot ruoholla ja kivikolla. Maahan pudonneeseen kirkkaan vaaleanpunaiseen pastilliin tarttuneet hiekanmuruset.

(Hp 26.09.2020.)

Edellä nähdyssä näytteessä pääpaino lepää yksityiskohtien varassa ja kyseessä on yksittäisiä poimintoja ympäristöstä, lähinnä satunaisia näköhavaintoja. Kun tunnistin jo etukäteen näköaistin dominoivuuden, havainnoinnin harjoittamisen tietoinen puoli auttoi myöhemmin keskittämään huomion muidenkin aistihavaintojen varaan. Huomio oli monesti siis tietoisesti vaihdettava pelkästä näköhavainnoinnista muiden aistien ja esimerkiksi itsetutkinnan tai kehokokemusten puolelle. Päiväkirjan keräämisen loppupuolella kerätyt merkinnät olivat muuttuneet yksityiskohtaisemmiksi, ja niihin muodostui jo niitä kirjoittaessa jonkin verran kokonaisuudessaan valmiimpi ulkoasu.

Puhelinlinjat kulkivat ristiin rastiin yläpuolellamme kuin verkostot, kuin pienet lumiset valtatie, joilla auto kiiti eteenpäin. Oranssit valokeilat valaisivat lumisia tienpientareita, joiden takana alkoi mustuus: tum[m]at yömaisemat, joissa vain lumi loi haalean hehkun ja piirsi esiin maiseman ääriiviivat puineen, taloineen ja peltoineen. Maisema vilisi silmissä,

vuoroin pimeää, vuoroin kultaisia valokeiloja ja vastaantulevien autojen sokaisevia valoja. Aika oli läsnä autossa eri tavalla kuin muualla. Se kulki hitaammin, lähes hetkeksi pysähtyi.

(Hp 04.01.2021.)

Jos aluksi kerätyt havaintomerkinnät kuvailisin yksittäisiksi murusten poiminnoiksi, niin loppupuolella päiväkirjamerkintöjä kuvastaisi enemmänkin sana *kokonaisuus*. Tämä muutos havainnoinnissa tapahtui hiljalleen ja itsestään havainnointijakson aikana. Monissa myöhemmissä päiväkirjamerkinnöissä kiinnitin huomiota moniaistillisuuteen, enkä luottanut yhtä vahvasti vain näköaistiin, kuten kahdessa edellisessä esimerkissä. Alla esitetyssä esimerkissä löytyvät makuaistia lukuun ottamatta kaikki muut aistit: näkö, tunto, kuulo ja haju.

Ympäriini mainokset huutavat ostamaan ja mainoksen sinisilmäinen nainen tuijottaa vastaan valotaululta suoraan silmiini. Farkut kiristävät ikävästi. Ulkona on sateista ja pimeää. Kaverikin on myöhässä. Onkohan se ajanut matkalla ojaan, kun ei vastaa yhtäkkiä enää puhelimeenkaan? Uhkakuvia nousee nopeasti mieleen, vaikka todennäköisesti hän on vain myöhässä. *Todennäköisesti*. Läheisestä kahvilasta kantautuu astioiden kolinaa ja lasien helinää, ilmassa tuoksuu häivähdys kahvia ja juuri kuiviin käsiin lisäämäni vaniljainen käsirasva. Kengänpohjat narskuvat kiusallisen kovaan ääneen sileällä betonilattialla, vaikka yritänkin keventää askeltani.

(Hp 16.11.2020.)

Tuntoaistimusten keräämisessä nimenomaan *tietoisuus* astui selkeimmin esille. Tietoisesti tuntoaistiin keskittyessä sitä tuli kerättyä selvästi enemmän kuin silloin, kun asiaan ei erikseen kiinnittänyt huomiota, jolloin havainnointi painottui näkö -ja kuuloaistien pohjalta kerättyyn aineistoon. Havainnointiin yhdistyikin usein ajatusten argumentointia ja kekokemuksia. Kehokokemuksia, kuten kivun ja sairauden kokemuksista löytyi kolme merkintää, joiden lisäksi yksi muu täysin kehopainotteinen havainnointimerkintä.

Tammikuun ensimmäisessä (04.01.2021) työpäiväkirjamerkinnässä olen kirjoittanut pohdintamuistiinpanon, jossa huomioin havainnoinnin tulevan luonnollisemmin ja helpommin kuin alussa. Lisäksi tilanteita, joissa olisin halunnut kirjoittaa havaintoja ylös, tuli arjessa vastaan yhä useammin. Nojaudunkin siihen, että havainnot olisi oleellista saada ylös mahdollisimman pian niiden tapahtumisen jälkeen. Muutamissa tilanteissa havainnointi jäi ja

myöhempi kirjaaminen ei onnistunut samalla tavalla, joten jätin ne kokonaan pois. Yksityiskohdat hämärtyivät nopeasti ja tietyn hetken tuntemuksia ja havaintoja oli vaikea vangita yhtä elävästi ja rehellisesti enää jälkeinpäin.

Eräs varsin mielenkiintoinen huomio toistui lähes kaikissa havainnointi – ja pohdintateksteissä: osan merkinnöistä olin kirjoittanut preesensmuotoon, kun taas osan imperfektiin. Syytä tähän ilmiöön en osannut pelkän aineiston pohjalta varsinaisesti eritellä, mutta muistellessani jokaista havainnointitilannetta erikseen, asia sai selkeyden. Preesensmuoto oli yleisin teksteissä (kuten esimerkeissä 26.09.2020 ja 16.11.2020), joissa päätin tietoisesti odotellessani ottaa puhelimeni muistion esiin ja aistia ympäristöä. Tällöin kirjoitin havainnot ylös täsmälleen niiden havainnointihetkellä, jolloin muoto oli luonnollisemmin preesens. Kun havainnoitavat tapahtumat tapahtuivat tavallaan ensin, ja päätin kirjata ne paikan päällä ylös hieman jälkikäteen (kuten muissa esimerkeissä) muodoksi valikoitui imperfekti. Vaikka aineisto ei tekstinsisäisesti varsinaisesti paljasta tätä syytä, kirjoittajakokemus ja oma päättelykyky kertovat, että kirjaamishetkellä oli merkityksensä asiaan.

Havainnoimalla tulee hetkeksi tietoiseksi omasta kehosta ja kehon tuntemuksista, mikä voi olla hyödyllistä muutenkin elämää ajatellen. Kehoa tulee kuunneltua liian vähän. Oma keho on henkilökohtainen, arka paikka hakea inspiraatiota ja aineistoa, ja monesti kääntyy ennemmin ns. valmiiden, odotettujen konventioiden puoleen. Kuvatessaan miltä jokin tuntuu, kuvaileekin silloin sen miltä ajattelee tai miltä luulee sen tuntuvan, eikä aitoa tunnetta. Kuvailee niin kuin ajattelee, että [se] olisi *oikein* kuvata. Tämä muistuttaa vähän samaa asiaa kuin näyttelijöillä: sama kuin näyttelijä ei yrittäisi suodattaa tunnetilaa itsensä kautta lavalla vaan yrittäisi puhtaasti *esittää* tunnetilan oletuksen, eli sen miltä hän olettaa tunteen näyttävän ja kuulostavan. Siinä on jotakin tavallaan halpaa, käytettyä, eikä lopulta uskottavaa. Eikä sellainen ole todellista kirjoittamisessakaan.

(Hp 01.12.2020.)

Näyttelemistä harrastaneena, kirjoittaminen liittyi mielessäni myös tähän toiseen taiteenalaan ja löysin näin kanavan ilmaista ajatuksiani. Yllä mainittu pohdintamerkintä on mielestäni oleellinen tutkimukseni kannalta, sillä se antoi selvää suuntaviivaa suurempaan toteamukseen nimenomaan tunteiden ja kekokokemusten esittämisestä todenmukaisesti kirjoittamisessa.

Liian usein kirjoittajana sortuu edelleenkin ajattelemaan miten saisi kirjoitettua tunnetilan jotenkin valmiiksi ”hyväksytyllä” tavalla. Eli esimerkiksi surusta tulee ensimmäisenä mieleen poskille valuvat kyyneleet, takelteleva hengitys tai jalkojen alta pettäminen, mutta suruun, kuten kaikkiin muihinkin tunnetilojen kuvauksiin on mahdollista sisällyttää niin paljon muutakin, paljon enemmän.

Yhtenä autoetnografian lähtökohtana pidetään ahaa-elämystä eli tunnetta siitä, että tapahtuu jotakin tärkeää (Tienari & Kiriakos 2020, 294–295). Tähän liittyen koin yllättävän onnistumisen tunteen. Onnistuin saamaan sekä merkittävää aineistoa että kokemaan ahaa-elämyksen rehellisyydestä havainnoinnissa ja kirjoittamisessa yleensä. Tämä mieleenpainuvien ja tutkimuksen kannalta mielestäni merkittävin havainto tapahtui tammikuussa. Päädyin kirjoittamaan kokemuksen, jonka aluksi leimasin surun kokemukseksi, mutta joka paljastuikin voimakkaaksi pettymyksen tunteeksi. Tämä kokemus esittäytyi jälkeensä tarkasteltuna yhdeksi voimakkaimmista ja rehellisimmistä kuvauksista, jonka olin kirjoittanut. Mitä sensuroimattomammaksi ja rehellisemmäksi teksti jäi, sitä todellisemman ja vaikuttavamman tunteen se myös herätti jopa jälkeensä luettuna. Autoetnografinen menetelmä soveltuukin tällaisten herkkien ja hankalien aiheiden käsittelemiseen, ja havainto oli tässäkin tilanteessa hyvin henkilökohtainen.

Autoetnografisessa tutkimuksessa tutkimusraportteja ei jälkeensä sopisi siistiä tai peitellä, vaan autoetnografi pysyy läsnä halki koko prosessin, myös epämuokkauksien ja yllätysten kohdalla (Tienari & Kiriakos 2020, 287). Henkilökohtaisuuteen ja tekstien siistimättömiin versioihin liittyy myös autoetnografisen tutkimuksen ongelmakohta, sillä kaikkea aineistoa ei välttämättä tahdo tai edes voi jakaa henkilökohtaisuuden tai muiden sisällöllisten seikkojen vuoksi. Koska havaintomerkintäni oli pitkä ja sisälsi henkilökohtaisia tunteita, kehokokemuksia ja voimasanoja, näin parhaaksi liittää siitä muutamia otteita. Palasista ei ehkä ole mahdollista saada yhtä voimakasta kokemusta kuin kokonaisesta ja yhtenäisestä tekstistä, mutta koin tällä tavoin mahdolliseksi jättää jotakin vain itselleni mutta myös esitellä tutkimuksen kannalta oleellista tekstiä. Presensmuodosta tekemäni huomio pätee tässäkin tapauksessa koska kirjoitin tekstin tunteiden kokemisen hetkellä eli tavallaan vuodatoin kaiken paperille vapaakirjoittamisen tyylillä.

Nestemäinen räkä valuu nenään kuten kyyneleet silmäkulmiin. Ei tämä ole itkua, jota näkee elokuvissa - ei herkkää yhtä kyyneltä, joka vierähtää poskelle.

[--] huutoa, kunnes äänihuulet kuivuvat ja sattuvat kuin joku olisi viillellyt niistä palasia irti sahalaitaisella veitsellä.

Sitä haluaa vain kärsiä ja samalla tuntea, kun kärsimys hiljalleen katoaa, hiljalleen lieventyy surusta vihaksi, vihasta pettymykseksi ja lopulta tunnistamattomaksi haaleaksi harmaaksi paskaksi, jonka joudut väkisin nielemään kurkustasi alas.

[--] ja aina otan riskin, rohkean askeleen, joka ei johda minnekään.

(Hp 15.01.2021.)

Vaiheet tutkimustyössä ja työskentelyssä eivät aina etene suoraviivaisesti, vaan aineiston keruu ja sen pohjalta tehdyt tulkinnat osuvat toistensa päälle limittäin (Karjula 2014, 167). Oman tutkimukseni kohdalla tämä ilmiö toteutui. Havainnoinnin tietynasteisen toimivuuden olin osittain todennut jo aikaisemmin ja tämä johtoajatus sai vahvistusta, mitä pidemmälle etenin ja mitä vahvempaa muutosta havainnoinnin laadussa ja määrässä huomasin. Niinpä osa tulkinnoista tapahtui osittain jo silloin, kun vielä keräsin havaintoja.

5 KERÄILIJÄ – LOPPUPOHDINTA

Kirjoittajat ammentavat teksteihinsä omasta elämästään ja kokemuksistaan, ja se on monille kirjoittajille hyvinkin tuttua. Havainnointi eroaa mielestäni tästä hiuksen hienosti. Tietoisen havainnoinnin hyödyntämiseen liittyikin eräänlainen tarkoituksellisuus, joka oman elämän ja kokemusten käyttämisessä ei välttämättä ole samalla tavalla läsnä. Havainnoinnista työkalun tai apuvälineen tekee nimenomaan se, että kirjoittaja hakee tarkoituksenomaisesti jotakin tiettyä työhönsä, oli se sitten aineistoa tai inspiraatiota, tai ihan vain herättelee aistejaan vastaanottavaisemmiksi. Mitä kaikkea havainnoimalla voinkaan vielä oppia itsestäni kirjoittajana ja maailmasta ylipäätään?

Koen autoetnografian tutkimusmenetelmänä ja päiväkirjan aineistona soveltuneen aiheeni tutkailemiseen. Jatkotutkimusta ajatellen aiheen voisi viedä pidemmälle esimerkiksi niin, että lähtisi tutkimuspäiväkirjaan kerätyn aineiston pohjalta työstämään kirjoitusprosessia, jossa

hyödynnetään huomattavasti kerättyä aineistoa. Tällä tavoin saataisiin vielä tarkkaa kokemusta siitä, miten kerätty aineisto kehittyy ja millä eri tavoin sitä voi käytännössä hyödyntää.

Tutkimuskysymyksenäni kysyin, *minkälainen aineiston keräämisen tapa ja luovan kirjoittamisen työkalu tietoinen havainnointi käytännössä on?* Kokemukseni havainnoinnin parissa indikoi, että havainnointi voi olla hyödyllinen ja vartenotettava apu kirjoittajalle aineiston keräämiseen ja kuvausten rikastuttamiseen. Työkaluna se on erittäin helppokäyttöinen ja kaikkien ulottuvilla. Aivan kuten monissa kirjoittamiseen liittyvissä työskentelytavoissa, tässäkin on havaittavissa vahvuuksia ja kompastuskiviä. Aineiston keräämisessä se esimerkiksi on hyödyllinen, mutta samalla siihen liittyy oma riskinsä. Mikä tahansa aineiston alkuperä onkin, sen voidaan ajatella olevan kirjoittajalle samanaikaisesti niin haitaksi kuin hyödyksikin: se voi innostaa ja kannustaa mutta paradoksia aiheuttaa se, että lukijalle tekstissä kaikki pitää esittää kuin uutena ja ennalta kokemattomana (Linturi 2014, 31).

Kirsi Pehkonen tuo esille myös Anneli Kannon esimerkin yhdestä taustatyössä lepäävästä sudenkuopasta, johon varomaton kirjailija saattaa helposti harhailla ja pudota: kirjoittajan täytyy osata päästää irti taustatyöstä sillä tutkimisesta saattaa kasvaa syy jopa aloittamisen lykkäämiselle (Pehkonen & Kanto 2018, 86). Sama pätee läheisesti myös havainnointiin ja aineiston keruuseen yleensäkin koska sillä on mahdollisuus riistäytyä käsistä, mitä voi pitää yhtenä haittapuolista. Isommasta kirjoitusprosessista puhuttaessa havainnointi voi osoittautua helpoksi syyksi jäädä aineistonkeruu-vaiheeseen ja lykätä samalla kirjoittamista.

Omien kokemusteni pohjalta olen kuitenkin löytänyt havainnoinnista huomattavan paljon positiivisia ja kehittäviä vaikutuksia omaan kirjoitustyöhöni ja luovaan prosessiini. Omien heikkouksien ja vahvuuksien tuntemista ja tarkastelua pidetään yhtenä olennaisena taitona, kun kuljetaan kohti sujuvampaa kirjoittamista (Svinhufvud 2016, 127). Havainnoimalla opin refleктоimaan ja argumentoimaan tarkemmin sitä, mitkä ovat omia vahvuuksiani muun muassa kuvausten rakentamisessa. Niin kuin monessa muussakin asiassa, myös moniaistillisten kuvailujen käyttäminen voi lähteä käsistä ja riistäytyä liiallisuuksiin, eikä lukijaa tarkoituksella yritetä hukuttaa erilaisiin kuvauksiin ja havaintoihin (King 2000, 168).

Kun tiedostan nämä seikat, pystyn tulevaisuudessa kehittämään näitä taitoja ja kiinnittämään huomiota niihin aistihavaintoihin, jotka jäävät kirjoituksissani huomioimatta. Itselläni heikosti huomioidut aistit ovat tällä hetkellä havainnointipäiväkirjani mukaan maku -ja hajuaisti.

Yhtenä perusedellytyksenä sujuvalle kirjoittamiselle on kirjoittamisen automatisoituminen tiettyyn pisteeseen (Svinhufvud 2016, 108). Havaintojen kirjaaminen saattaa osoittautua tässäkin hyödylliseksi, jos tähtää kirjoittamaan jotakin mahdollisimman usein, ehkä jopa päivittäin. Tämän tekemiseksi ei tarvitse olla mielessä mitään valmista tai varmaa, vaan tavoitteena saada kirjoitettua jotakin ja ehkä lähteä havainnointien pohjalta inspiroitumaan. Onkin tutkittu, että säännöllisesti vaikka sitten lyhyissäkin ajanjaksoissa kirjoittavat ovat tuotteliaampia kuin sellaiset kirjoittajat, jotka pyrkivät kirjoittamaan paljon kerralla mutta päätyvät kirjoittamisen pariin harvoin (Svinhufvud 2016, 110).

Havainnoinnin hyödyt tulevat esiin toisenkin tutkimuskysymykseni kohdalla. Kysyin, *sopiiko tietoinen havainnointi osaksi kirjoittamisen luovaa prosessia, antaako se inspiraatiota ja parantaako havainnoinnin harjoittelu kuvausten moniaistillisuutta?* Kuten alussa mainitsin, olen ennenkin käyttänyt havainnointia jonkin verran osana luovaa prosessiani, joten se ei ollut minulle entuudestaan tuntematon työväline. Havainnoinnin kaltaisten vapaakirjoittamisen harjoitteiden kautta voi löytää lauseita ja otteita, joita liittää osaksi kirjoitusprojekteja, ja mitä useammin tätä harjoittaa, sitä helpommin oppii tunnistamaan aiheita, jotka kiinnostavat itseä (Deutsch 2014, 6). Havainnoimalla kerätty aineisto onkin tullut käyttöön itselläni esimerkiksi novelleissa, romaanikäsikirjoituksissani ja jopa koulutehtävissäni, vaikka en ollutkaan harjoittanut havainnointia ennen yhtä säännöllisesti ja tietoisesti kuten nyt. Aiemminkin keräämääni materiaali on päässyt käyttöön, mutta myös nyt moni havainnointipäiväkirjan muistiinpano on menossa eteenpäin työstettäväksi ja käyttöön tuleviin kirjoitustöihin – ja projekteihin.

Vapaakirjoittamisen kautta herätetään inspiraatiota, joka ei välttämättä herää miettimällä pitkään ja hartaasti mitä aikoo kirjoittaa (Deutsch 2014, 6). Inspiraation puolesta huomasinkin, että havainnointi auttoi niin sanotusti öljyämään kirjoittajan koneistoa sellaisinkin päivinä, kun kone ei tahtonut lähteä käyntiin ja koin pienimuotoista tyhjän paperin kammaa. Kun kirjoittaminen ei tuntunut muuten sujuvan tuttuun tapaan itsestään,

totesin muutaman kerran kokeilemisen jälkeen, että havainnointi oli hyvä tapa aloittaa, kun ei tarvinnut lähteä kirjoittamaan niin sanotusti tyhjän päältä. Muutamana kertana, kun näin tapahtui, innostivat jo aikaan saadut havainnot jatkamaan kirjoittamista siitä eteenpäin. Inspiroiduin myös, kun aloin myöhemmin suunnitella millaisiin kirjoitusprojekteihin havainnoimaani aineistoa voisin hyödyntää.

Havainnoimalla onnistuin kirjoittamaan ylös kiinnostaviakin yksityiskohtia, jotka värittävät lukijan mieleen syntyvää kuvaa. Kokemus paransi joskus aiemmin ylös kirjoittamieni havaintoihin verraten huomattavasti kuvauksen moniaistillisuutta, sillä aikaisemmin keskityin hyvin voimakkaasti vain näköaistin varaan.

Hyödyt eivät itselläni rajoittuneet kokonaisuudessaan vain ja ainoastaan kirjoittamisen näkökantaan. Tietoinen havainnointi avasi aisteja ja näin ollen myös mahdollisuuden monille upeille ohikiitäville hetkille, joissa oli mahdollista kokea luonnon kosketus poskille putoavien untuvahiutaleiden kautta ja ikuistaa sanoilla hetkiä, joita luulin mahdolliseksi ikuistaa samalla tavalla vain valokuvan voimin. Havainnointi toi mukanaan mahdollisuuden rauhoittua, keskittyä hetkeen ja kiinnittää huomiota ympäristöön enemmän kuin välillä elämän vauhdissa muistaa.

Havainnointi herätti uudenlaista kunnioitusta kokemusta ja kokemuksen taltiointia kohtaan. Kun kokemusta tarkkaili tietoisesti, kyky erottaa tunteuksia ja asennoitua kokemuksiin eri tavalla tuntui harjaantuvan. Kokemuksena meille annetaan yksittäinen ilmiö paikkaan, tilaan ja aikaan sidottuna, yhtä lailla kuin myös siihen yksilöön, sen kokijaan. Tuo kokemus on annettu kohtalokkaalla tavalla, kuin hyökkäyksenä maailmalta, jonka sitten vastaanottaa tavalla tai toisella, yksityisellä tavalla, jota voi yrittää kuvailla mutta jonka voi silti kokea vain itse. (Varto 2008, 34–35.) Leena Valkeapää (2012, 74) käsittää aistillisuuden pyrkimyksenä eräänlaiseen herkistymisen tilaan ja avoimuutta myös sellaiselle mitä ei näe tai tunnista ennalta.

Kun ilmiöitä tarkastellaan yhdistämällä havaintoja tavalla, jolla taidetta vastaanotetaan ja luodaan, voi löytyä aiemmin huomaamattomia näkökulmia. Kun tutkittavan todellisuuden kohtaa läheltä ja ilmiöt koskettavat suoraan, voi paljastua sellaista, mikä ei tule esiin mittaamalla, kyselemällä tai edes kuvaamalla.

Myös Cameron (2004, 47) kuvailee havainnointia ohimennen tavalla, jonka tunsin hyvin osuvaksi kuvaukseksi: kun annamme itsellemme luvan havainnoida, kirjoittaminen muuttuu todellisuuden ja tarkkailijan väliseksi tanssiksi, tavallaan yhteistyöksi, jolloin kirjoittajan tehtäväksi jää reagoida tähän todellisuuteen kirjoittamalla se muistiin ja ennen kaikkea kiinnittämällä huomio ympäröivään.

Tiedostan, että havainnoinnin tapoja ja variaatioita on luultavasti yhtä paljon kuin kirjoittajiakin, samalla tavalla kuin kirjoittamisen prosessi on jokaisella yksilöllinen. Loppujen lopuksi jokainen kirjoittaja määrittelee omalla kohdallaan sen, haluaako käyttää havainnointia apuna omassa kirjoittamisessaan.

Henkilökohtaisuuden myötä minulle paljastui ehkä tärkein anti, jonka havainnointi olisi tällä hetkellä voinut antaa. Tärkeimpänä tämän kokemuksen ja havainnoinnin myötä oppimani, pidän sitä, mitä olin hakenut kirjoittamiseeni jo pitkään ja josta myös kirjailija Stephen King (2000) toistuvasti puhuu. *Rehellisyys*. Näen, että rehellisyys kulkee kirjoittamisessa vahvasti käsi kädessä kiehtovuuden ja samaistuttavuuden kanssa. Rehellisyyden mukana saapui eräänlainen henkilökohtaisuus, jonka varjolla minun oli rikottava rajojani, jotta olisin rehellinen ja peloton sanomaan ja kuvaamaan asioita kuten ne minulle esittäytyivät, vaikka jokin sisälläni kehottaisikin sensuroimaan niitä ja tekemään niistä sillä tavoin jotenkin enemmän hyväksyttävämpiä ja kevyempiä.

Kaiken kaikkiaan, uskon vahvasti, että aion tulevaisuudessakin käyttää havainnointia kirjoittamisessani. Mahdollisuuksien mukaan pyrin kehittämään havainnoinnintaitoani ja löytämään siitä mahdollisesti lisää uusia puolia ja potentiaalia, joita en ehkä vielä tässä vaiheessa osannut nähdä. Tämän voisinkin ajatella eräänlaisena tutustumisena aiheeseen ja uskon, ettei havainnointiin yleisestikään ole vielä tarpeeksi tutustuttu kirjoittajien ja tutkijoiden näkökulmasta.

Koska lukija ei voi kokea samaa, minkä olen itse kokenut ja koska jokainen kokemus on ainutlaatuinen ja henkilökohtainen, on minun tehtäväni kirjoittajana tuoda kokemani sanoiksi

niin, että lukija kykenee näkemään, kuulemaan, koskemaan, haistamaan ja maistamaan ne omalla tavallaan ja uppoutumaan kokemukseen kuin omaansa. Näistä uusista kokemuksista, löydöksistä ja aineistosta innostuneena, tiedän, että aion vetää jalkani aika ajoin keräilijän saappaisiin. Tahdon asettua alttiiksi ja vastaanottavaiseksi, jotta voin kerätä uskallusta kuvata vaikeitakin tunteita, tapahtumia ja kokemuksia, ja tehdä tämän sortumatta kaunisteluihin ja yrittämättä asettaa niitä valmiiksi luotuihin muotteihin. Ehkä juuri keräilijänä löydän lopulta rehellisyyttä kirjoittaa ja kuvata asiat sellaisina, kuin ne näyttäytyvät ympärillämme ohitse kiihtävinä tarinoiden palasina ja välähdyksinä menneestä, nykyisyydestä ja tulevasta.

LÄHTEET

- Cameron, J. (2004). *Tyhjän paperin nautinto: Tie luovaan kirjoittamiseen*. (Suom. Ahokas, J). Helsinki: Like.
- Deutsch, L. (2014). *Writing from the Senses*. USA: Shambhala Publications, Inc.
- Eysenck, M. W. & Keane, M. T (2010). *Cognitive psychology: A student's handbook* (6th ed.). Psychology Press. 150–199.
- Karjula, E. (2014). Johdanto. Teoksessa E, Karjula (toim.), *Kirjoittamisen taide & taito*. Atena. 9–15.
- Karjula, E. (2014). Muusat kirjoittajan tukena. Teoksessa E, Karjula (toim.), *Kirjoittamisen taide & taito*. Atena. 153–176.
- King, S. (2000). *Kirjoittamisesta: muistelmia leipätyöstä*. (Suom. Rekiaro, I). Helsinki: Tammi.
- Linturi, E. (2014). Aineisto kirjoittajan apuna. Teoksessa E, Karjula (toim.), *Kirjoittamisen taide & taito*. Atena. 31–48.
- Pehkonen, K. (2018). *Käsikirjoituksesta kirjaksi: Kuinka kirjailijat muokkaavat tekstiään* (1. painos.). Myllykoski: Reuna. 82–99.
- Svinhufvud, K. (2016). *Kokonaisvaltainen kirjoittaminen* (3. uud. ja täydennetty laitos.). Art House.
- Tienari, J. & Kiriakos, C. (2020). Autoetnografia. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus. 282–295.
- Valkeapää, L. (2011). Luonnossa: vuoropuhelua Nils-Aslak Valkeapään tuotannon kanssa. Aalto-yliopistonjulkaisusarja 3/2011. Maahenki.

- Valkeapää, L. (2012). Taiteellisen ajattelemisen autoetnografisuus. Teoksessa M. Haveri & J. Kiiskinen (toim.), *Ihan taiteessa. Puheenvuoroja taiteen ja tutkimuksen suhteesta* Aalto-Yliopiston julkaisusarja Taide+Muotoilu+Arkkitehtuuri 5/2012. 70–81.
- Varto, J. (2008). *Tanssi maailman kanssa: Yksittäisen ontologiaa*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura.